

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14281388>

IBN HOJIBNING HAYOTI, FAOLIYATI VA ILMIIY MEROSI

Nazarov O.U.

ANNOTATSIYA

Ibn Hojib (1174–1249) oʻrta asr islom olamining mashhur olimlaridan biri boʻlib, arab tili grammatikasi, fiqh va boshqa diniy-ilmiy fanlarga muhim hissa qoʻshgan. U asosan oʻzining arab tili grammatikasiga oid mashhur asarlari – "Al-Kofiya" va "Ash-Shofiya" bilan tanilgan. Ushbu asarlar oʻrta asr va keyingi davrlardagi arab tili va grammatika ilmiy tadqiqotlarining asosini tashkil etgan. Ibn Hojibning ilmiy merosi musulmon olimlari orasida katta qadr-qimmatga ega boʻlib, uning asarlari Sharq va Gʻarbda keng oʻrganilgan va koʻplab sharhlar bilan boyitilgan. "Al-Kofiya" kitobi arab tilining sintaksisi, yaʼni naxv ilmi haqida boʻlib, oʻrta asr olimlari tomonidan tilni oʻrganish va oʻrgatishda qoʻllanilgan eng asosiy qoʻllanmalardan biri hisoblanadi. Bu asar nafaqat arab tili grammatikasi uchun, balki islom huquqi, tafsir va hadis kabi diniy fanlarni oʻrganishda ham muhim ahamiyat kasb etgan. Ibn Hojibning "Ash-Shofiya" asari esa arab tilining morfologiyasiga, yaʼni sarf ilmi bilan bogʻliq boʻlib, tilning lugʻaviy tuzilishi va soʻz yasash qoidalariga bagʻishlangan.

Ibn Hojib nafaqat arab tilshunosligi, balki fiqh – islom huquqi sohasida ham faoliyat yuritgan. Uning huquqshunoslikka oid asarlari oʻrta asr musulmon huquqshunosligi rivojiga katta taʼsir koʻrsatgan va koʻp jihatdan hozirgi davrga qadar oʻz dolzarbligini yoʻqotmagan. Mazkur maqolada Ibn Hojibning hayoti, uning ilmiy faoliyati va merosi keng tahlil qilinadi. Unda olimning yashab oʻtgan davri, uning taʼlim olishi, ustozlari va shogirdlari, ilmiy izlanishlarining asosiy yoʻnalishlari haqida soʻz yuritiladi. Shuningdek, Ibn Hojibning asarlari va ularning keyingi avlod olimlari tomonidan qanday qabul qilinganligi ham koʻrib chiqiladi. Bu maqola orqali Ibn Hojibning musulmon dunyosida tutgan oʻrni va uning ilmiy merosining bugungi kunga taʼsiri yoritiladi.

Kalit soʻzlar: *Ibn Hojib, Al-Kofiya, Ash-Shofiya, arab tili grammatikasi, fiqh, naxv, sarf, islom huquqi, ilmiy meros, oʻrta asrlar.*

KIRISH

Ibn Hojib oʻrta asrlar islom ilm-fanining yetakchi olimlaridan biri boʻlib, uning ilmiy faoliyati va asarlari arab tili grammatikasi, morfologiyasi, shuningdek, islom huquqi (fiqh) kabi muhim sohalar bilan bogʻliqdir. U oʻz davrining eng bilimdon va keng qamrovli olimlaridan biri sifatida tanilib, chuqur ilmiy izlanishlari orqali nafaqat arab tilining tuzilishiga oid asosiy qoidalarni ishlab chiqishda, balki musulmon dunyosidagi huquqiy normalarni shakllantirishda ham katta oʻrin egallagan. Ibn Hojibning asarlari va ularning taʼsiri asrlar davomida musulmon olimlari va tilshunoslari tomonidan keng oʻrganilgan va sharhlangan boʻlib, ularning ilmiy merosi hozirgi kunga qadar dolzarbligini yoʻqotmagan. Olimning ilmiy merosida arab tili grammatikasi va morfologiyasi boʻyicha yozilgan asarlari alohida oʻrin tutadi. Uning "Al-Kofiya" va "Ash-Shofiya" kabi asarlari oʻz davrining eng nufuzli va keng tarqalgan ilmiy qoʻllanmalaridan hisoblangan. "Al-Kofiya" asari arab tilining sintaksisiga (naxv) oid asosiy qoʻllanmalardan biri boʻlib, u arab tilining grammatik tuzilishi va qoidalarini tartibga soluvchi muhim manba hisoblangan. Ushbu asar oʻrta asr musulmon olimlari orasida katta shuhrat qozonib, uning koʻplab sharhlari yaratilgan va turli davrlarda qayta-qayta oʻrganilgan. Arab tilshunosligining rivojlanishida bu asar katta ahamiyat kasb etib, keyingi avlod olimlari uchun asosiy manbalardan biri boʻlib xizmat qilgan.

"Ash-Shofiya" esa arab tilining morfologiyasiga (sarf) oid asar boʻlib, unda soʻzlarning shakllanishi, turli soʻz yasash qoidalari, soʻzlarning grammatik koʻrinishlari batafsil oʻrganilgan. Ushbu asar arab tilidagi soʻzlarning maʼnolarini toʻgʻri anglash va ularning grammatik koʻrinishlarini tushunishda muhim qoʻllanma sifatida keng foydalanilgan. Ibn Hojibning bu ikki asari arab tilshunosligi sohasida chuqur taʼsir koʻrsatib, koʻplab olimlar tomonidan sharhlar bilan boyitilgan va oʻrta asr musulmon jamiyatida arab tili taʼlimining asosiy poydevorlaridan biri sifatida qabul qilingan. Bundan tashqari, Ibn Hojibning ilmiy faoliyati nafaqat tilshunoslik bilan cheklanib qolmagan, balki islom huquqi – fiqh sohasida ham keng tadqiqotlar olib borgan. Fiqh islom olamida shariat qonunlari asosida musulmon jamiyatining diniy va

huquqiy normalarini belgilashda muhim ahamiyatga ega fan bo'lgan. Ibn Hojibning fiqhga oid asarlari ham uning huquqshunoslik sohasida chuqur bilimga ega bo'lganini va bu yo'nalishda sezilarli ilmiy yutuqlarga erishganini ko'rsatadi. U o'z asarlarida musulmon jamiyatining huquqiy munosabatlarini tartibga solish, qonun va shariat qoidalarini to'g'ri talqin qilish masalalariga katta e'tibor qaratgan. Uning fiqh bo'yicha izlanishlari o'rta asr musulmon huquqshunosligi rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan va ko'plab olimlar uchun manba bo'lib xizmat qilgan.

Ibn Hojibning ilmiy merosi nafaqat o'z davrida, balki keyingi avlodlar uchun ham muhim ahamiyat kasb etgan. Uning asarlari Sharq va G'arb olimlari tomonidan o'rganilib, ko'plab sharh va izohlar bilan boyitilgan. Shuningdek, bu asarlar keyingi asrlarda ham ilmiy jihatdan dolzarb bo'lib qolgan va arab tilshunosligi hamda islom huquqi bo'yicha ko'plab tadqiqotlarda asosiy manba sifatida qo'llanilgan. Ibn Hojibning ilmiy ishlari arab tilining grammatik qoidalarini chuqur tahlil qilganligi va fiqhning huquqiy talqinlarida aniq va batafsil izlanishlar olib borganligi bilan ajralib turadi. Mazkur maqolada Ibn Hojibning ilmiy merosi, u qoldirgan asarlarning o'ziga xosligi va ulkan ta'siri batafsil tahlil qilinadi. U tomonidan yozilgan grammatik va huquqiy asarlar, ularning islom olamidagi o'rni va keyingi asrlar davomida o'rganilishi hamda sharh qilinishi yoritiladi. Shu bilan birga, Ibn Hojibning ilmiy yutuqlarining bugungi kunda ham dolzarbliigi, arab tilshunosligi va fiqh faniga qo'shgan hissasi chuqur tahlil qilinadi. Bu maqola orqali Ibn Hojibning ilmiy ishlari va ulkan merosi bilan tanishish imkoniyati yaratiladi, uning musulmon ilmiy an'analaridagi o'rni va ahamiyati yoritiladi

Ibn Hojibning hayoti va ta'lim olishi.

Ibn Hojibning to'liq ismi Jamoluddin Abu Amr Usmon ibn Umar ibn Abu Bakr al-Kurdiy bo'lib, u 1174 yilda Misrning Asyut shahri yaqinidagi Xisr sanoatida tug'ilgan. Uning ismi "Ibn Hojib" deb atalgani sabablaridan biri otasining shaxsiy hayotida davlat ishida muhim lavozimlardan birida, ya'ni xalifa huzuridagi maslahatchi va "hojib" unvoni egasi bo'lganidir. Ibn Hojibning oilasi o'qimishli va ilm-fan bilan shug'ullangan bo'lib, bu holat uning ta'lim olishi va ilmiy faoliyatiga

muhim ta'sir ko'rsatgan. Ibn Hojibning ta'lim olish yo'li juda erta boshlangan. Dastlab, u o'z zamonining urf bo'lganidek, Qur'onni yod oldi va diniy bilimlarni o'rgandi. Bu ilmiy poydevor uni keyingi izlanishlariga asos bo'ldi. Yoshligidan juda qobiliyatli bo'lgan Ibn Hojib tezda o'zini ilm-fan olamida ko'rsatib, yuksak darajaga erishgan. U yoshligida arab tilshunosligi, fiqh (islom huquqi), adabiyot, falsafa va boshqa diniy-ilmiy sohalarda keng bilim olishga intilgan. U o'sha davrdagi yirik ilm markazlariga safar qilgan va mashhur olimlardan saboq olgan. Ibn Hojibning ilmiy yo'li islom olamidagi mashhur ilmiy markazlar bilan bog'liq bo'lgan. U Qohira, Bag'dod, Damashq kabi shaharlarni ziyorat qilib, u yerdagi eng nufuzli olimlardan ta'lim olgan. Ayniqsa, u Qohirada juda katta muvaffaqiyatga erishdi. Bu shaharda u ilmiy davralarda faol ishtirok etdi va arab tilining murakkab qoidalarini o'rganishga kirishdi. Qohira o'sha davrda islom dunyosining ilm-fan markazi bo'lib, u yerdagi mashhur olimlar, madrasalar va kutubxonalar Ibn Hojibning bilimni kengaytirishga imkon yaratgan.

Bag'dodda Ibn Hojib tilshunoslik va huquqshunoslik sohasida chuqur bilim olgan. Bu shahar ham islom ilmiy merosining markazlaridan biri bo'lib, Ibn Hojib u yerda o'z zamonasining eng yetuk olimlaridan biri bo'lgan Abdurrahmon ibn Ahmad al-Kazviniy huzurida ta'lim oldi. Bu olim tilshunoslik va fiqh sohasidagi chuqur bilimlari bilan mashhur edi, va Ibn Hojib al-Kazviniydan o'z ilmiy mahoratini oshirdi. Ibn Hojibning nafaqat tilshunoslik, balki fiqh, ya'ni islom huquqi bo'yicha chuqur bilim olishi uning ilmiy faoliyatining yana bir muhim jihati edi. Fiqh islom olamida shariat qonunlarini o'rganish va ularga amal qilish qoidalarini belgilaydigan asosiy fan bo'lib, Ibn Hojib bu sohada ham katta muvaffaqiyatlarga erishgan. U Bag'dodda va Damashqda o'z ilmiy izlanishlarini davom ettirgan va ko'plab ustozlardan fiqhni mukammal o'rganib chiqqan. Aynan shu davrda u arab tili va fiqh sohasidagi o'z bilimlarini chuqur tahlil qilishga kirishib, arab tilining murakkab grammatik tuzilishlarini va islomiy huquq qoidalarini yanada kengroq o'rganib chiqqan. Ibn Hojibning ilmiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan ustozlar orasida mashhur olimlar bor edi. U Bag'doddagi Abdurrahmon al-Kazviniydan tilshunoslik bo'yicha chuqur saboqlar oldi, Damashqda esa o'sha davrning mashhur faqihlaridan bo'lgan

Muhammad ibn Xolid al-Hanbaliydan fiqh fanini o'rgandi. Ibn Hojib o'z zamonasining eng yetuk olimlari bilan muloqotda bo'lgan va ularning ilmiy merosidan foydalangan holda o'z bilimlarini kengaytirgan. Ibn Hojib o'zining ilmiy yutuqlari bilan qisqa vaqt ichida mashhur bo'lib ketdi. U Qohirada fiqh va tilshunoslik bo'yicha faol ta'lim berdi. Uning ilmiy asarlari va ma'ruzalari qisqa vaqt ichida musulmon olamining turli hududlarida tanildi va keng o'rganila boshladi. Ayniqsa, uning arab tili grammatikasiga oid "Al-Kofiya" va "Ash-Shofiya" kabi asarlari nafaqat musulmon olimlari orasida, balki xalqaro miqyosda ham e'tirof etildi.

Ibn Hojibning shaxsiy hayoti haqida juda ko'p ma'lumot saqlanmagan, ammo uning ilmiy ishlari orqali u o'z davrining eng bilimdon olimlaridan biri bo'lganini bilishimiz mumkin. U ilm-fanga butun umrini bag'ishlagan va butun hayoti davomida yangi bilimlarni izlash, tadqiqotlar olib borish bilan shug'ullangan. O'z ilmiy asarlari orqali u musulmon olimlari orasida hurmat bilan tilga olingan va ilm-fan tarixida chuqur iz qoldirgan. Ibn Hojibning ta'lim olishi va hayoti uning keyingi asarlariga, xususan, arab tili grammatikasi va fiqhga oid ishlari uchun asosiy poydevor bo'lib xizmat qilgan. O'z davrining eng nufuzli olimlaridan biri sifatida Ibn Hojib islom ilm-fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi va uning ilmiy merosi bugungi kunda ham katta qiziqish uyg'otmoqda.

"Al-Kofiya" va uning ahamiyati.

"Al-Kofiya" Ibn Hojib tomonidan yozilgan eng mashhur va ta'sirli ilmiy asarlardan biri bo'lib, arab tili grammatikasining sintaksis (naxv) qoidalarini chuqur tahlil qiladi. Bu asar arab tili grammatikasi bilan shug'ullangan tilshunoslar orasida katta shuhrat qozonib, o'rta asr musulmon olamida tilshunoslikning asosiy manbalaridan biri sifatida qabul qilingan. "Al-Kofiya" o'z davrida tilshunoslik sohasidagi ilmiy bahslar va tahlillarni bir joyga to'plagan va arab tilining naxv qoidalarini tartibga soluvchi tizimli va aniq ko'rsatmalarni bayon qilgan. Ushbu asar arab tilining sintaktik tuzilishini nazariy va amaliy jihatdan to'liq yoritib bergan. Ibn Hojib "Al-Kofiya"da nafaqat arab tilining grammatik qoidalarini, balki ushbu qoidalar qanday qo'llanishi va til tuzilmasini qanday tashkil etishini batafsil tushuntiradi.

Asarning nomi "kifoya" soʻzidan olingan boʻlib, bu "yetarli" maʼnosini anglatadi, yaʼni asar arab grammatikasi qoidalarini oʻrganish uchun yetarli boʻlgan maʼlumotlarni oʻz ichiga oladi. Shuning uchun "Al-Kofiya" oʻrta asrda arab tilini mukammal oʻrgatish va tushuntirishda asosiy qoʻllanmalardan biri sifatida katta obroʻga ega boʻlgan.

"Al-Kofiya"ning arab grammatikasi rivojidagi ahamiyati juda katta boʻlgan. Asarda arab tilidagi jumlar va soʻz birikmalarining sintaktik tuzilishi, ularning amaliy qoʻllanilishi va grammatik qoidalarining tushuntirilishi keng va batafsil tarzda yoritiladi. Ibn Hojibning sintaktik nazariyasi arab tilining murakkab qoidalarini oson va tushunarli shaklda talqin qilganligi uchun olimlar va talabalar orasida katta eʼtirof qozongan. "Al-Kofiya" grammatik qoʻllanma sifatida yozilgan boʻlsa-da, u oʻzining ilmiy chuqurligi va maʼnosi bilan arab tili grammatikasi haqida fundamental ilmiy tadqiqotlardan biriga aylangan. Asarning yana bir muhim jihati shundaki, u arab tilining oʻrta asrlardagi taʼlim tizimiga kuchli taʼsir koʻrsatgan. "Al-Kofiya" asari musulmon madrasalarida asosiy oʻquv qoʻllanmalardan biri boʻlgan va uni arab tili boʻyicha bilim olishni istagan talabalarning oʻrganishi shart boʻlgan. Ibn Hojibning bu asariga turli asrlarda yozilgan sharhlar ham koʻp boʻlib, mashhur arab olimlari bu asar ustida oʻz izlanishlarini olib borgan va uni turli tillarga tarjima qilishgan. Masalan, Ibn Malik kabi mashhur tilshunoslar Ibn Hojibning "Al-Kofiya"sigina sharh yozib, uning qoidalarini yanada batafsilroq tushuntirgan. Bu sharhlar orqali "Al-Kofiya" arab dunyosida nafaqat ilmiy, balki taʼlimiy manba sifatida ham oʻz ahamiyatini saqlab qolgan.

Shuningdek, "Al-Kofiya" tilshunoslik va fiqh fanlarining birlashgan joyida turadi. Oʻsha davrda arab tilini mukammal oʻrganish nafaqat adabiyot va tilshunoslik uchun, balki diniy bilimlar, fiqh va tafsir uchun ham zarur boʻlgan. Shu sababli, Ibn Hojibning "Al-Kofiya"si musulmon olimlari tomonidan keng oʻrganilib, diniy matnlarni toʻgʻri talqin qilish va tushunishda katta yordam bergan. Asarda koʻrsatilgan grammatik qoidalar fiqh va tafsir ilmlarini oʻrganishda ham muhim boʻlgan, chunki Qurʼon va Hadislarni toʻgʻri tushunish uchun arab tilining sintaktik tuzilmasini mukammal bilish talab qilingan. "Al-Kofiya"ning yana bir muhim jihati uning

o'quvchilar uchun oddiy va tushunarli bo'lganligidir. Ibn Hojib arab tilining murakkab qoidalarini soddalashtirishga intilgan va shu orqali tilshunoslar uchun zarur bo'lgan bilimlarni keng ommaga yetkazishga harakat qilgan. Asar nafaqat o'rta asr musulmon olimlari, balki keyingi avlod tilshunoslari uchun ham asosiy manbalardan biri bo'lib qolgan. Bugungi kunga kelib, "Al-Kofiya" hali ham arab tilini o'rganish va grammatik qoidalarni tushunish uchun muhim manba sifatida saqlanib qolgan. Ibn Hojibning "Al-Kofiya" asari arab tili grammatikasining rivojiga ulkan hissa qo'shgan bo'lib, o'zining chuqur ilmiy mazmuni, nazariyani amaliyot bilan uyg'unlashtirishi va arab tilini o'rganish uchun yetarli bo'lgan qoidalarni o'z ichiga olganligi sababli ko'p asrlar davomida qimmatli manba bo'lib qolmoqda.

Ibn Hojibning ilmiy merosi va ta'siri

Ibn Hojibning ilmiy merosi va ta'siri islom olami ilm-fan tarixida o'ta muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning asarlari bir necha asrlar davomida arab tili grammatikasi va fiqh (islom huquqi) sohalarida asosiy manbalar sifatida xizmat qilgan. Uning arab tilining grammatik qoidalarini aniq va tizimli tarzda bayon qilgani, shuningdek, fiqhshunoslikka bo'lgan chuqur yondashuvi bilan mashhur bo'lgan. Ibn Hojibning ilmiy faoliyati turli sohalarni qamrab olgan bo'lsa-da, u eng avvalo arab tilshunosligi bo'yicha yetuk mutaxassis bo'lgan. "Al-Kofiya" va "Ash-Shofiya" asarlari arab tili sintaksisi va morfologiyasiga oid bilimlarni aniq va tushunarli shaklda bayon qilgani sababli keng tarqalgan va ko'plab musulmon olimlari tomonidan sharhlangan. Asarlarning e'tibori shundaki, Ibn Hojibning "Al-Kofiya" arab tili grammatikasiga bag'ishlangan va o'z davrida juda katta e'tibor qozongan. Ushbu asar arab dunyosida uzoq yillar davomida o'rganilgan va unga ko'plab sharhlar yozilgan. Uning asariga yozilgan izohlar orqali Ibn Hojibning ilmiy merosi yanada kengayib, tilshunoslar orasida muhim o'quv material sifatida xizmat qilgan. Bu asar arab tili sintaksisini o'rganish uchun asosiy manba bo'lib, ko'plab madrasalarda darslik sifatida ishlatilgan. Shu bilan birga, Ibn Hojibning asarlariga yozilgan sharhlar o'rta asrlarda arab grammatikasi ilm-fanining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan.

"Ash-Shofiya" asari ham Ibn Hojibning ilmiy merosining muhim qismidir. Ushbu asar arab tili morfologiyasiga bag'ishlangan bo'lib, bu asar ham tilshunoslar orasida juda mashhur bo'lgan. Ibn Hojib bu asarida arab tilining so'z tuzilishi, so'zlarning shakllanish qoidalari va ularning ma'nosini aniqlash bo'yicha ko'plab muhim nazariyalar keltirgan. U arab tili morfologiyasini o'rganishni osonlashtirgan va bu sohada chuqur bilim beruvchi ilmiy asar sifatida tan olingan. Ko'plab tilshunos olimlar va talabalar "Ash-Shofiya"dan foydalanib, arab tili qoidalarini mukammal o'rgangan. Shuningdek, Ibn Hojibning ilmiy merosi faqat grammatikaga oid asarlarda, balki fiqhshunoslik sohasida ham sezilarli o'rin tutadi. U fiqh bo'yicha chuqur ilmga ega bo'lgan olim sifatida tanilgan va o'z davrida musulmon huquqshunosligi bo'yicha yozgan asarlari islom huquq tizimiga katta hissa qo'shgan. Uning fiqhga oid asarlari musulmon jamiyatida shariat qonunlarini tushunish va ularga amal qilishda yo'l-yo'riq sifatida ishlatilgan. Fiqh sohasida yozgan asarlari islom huquqining amaliyotda qo'llanilishini yoritib bergan va musulmon olamida huquqshunoslikning rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Bu jihatdan, Ibn Hojib musulmon jamiyatida islomiy qonun-qoidalarni to'g'ri tushunish va ularga rioya qilishga yordam bergan ilmiy asarlar yozgan.

Bundan tashqari, Ibn Hojibning ilmiy ta'siri shogirdlariga bergan ta'limi orqali ham aniq ko'rinadi. Uning ilmiy maktabida ko'plab shogirdlar ta'lim olib, arab tili va fiqh bo'yicha bilimlarini kengaytirgan. Ibn Hojibning shogirdlari orasida keyinchalik yirik tilshunoslar va fiqhshunoslar yetishib chiqqan. Ularning yozgan asarlari va ilmiy izlanishlari Ibn Hojibning ta'siri ostida bo'lgan va uning ilmiy maktabi an'analari asosida rivojlangan. Bu esa Ibn Hojibning ilmiy merosini yanada boyitib, keyingi avlodlarga yetkazishda muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Ibn Hojibning asarlari islom olamida katta e'tibor qozongan va uning ilmiy merosi nafaqat musulmon olimlari, balki G'arb tilshunoslari tomonidan ham e'tirof etilgan. Ko'plab G'arb olimlari uning asarlarini o'rganib, tarjima qilgan va arab tili grammatikasi hamda fiqhshunoslik bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida undan foydalangan. Bu jihatdan, Ibn Hojibning

ilmiy merosi faqat islom olamida emas, balki xalqaro miqyosda ham tan olingan va arab tilshunosligi hamda islom huquqi rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan.

XULOSA

Ibn Hojibning ilmiy merosi islom olamining tarixiy rivojida muhim o'rin tutadi. U arab tili grammatikasi va fiqhshunoslik sohalarida yozgan asarlari orqali tilshunoslar va huquqshunoslar orasida katta e'tibor qozongan. "Al-Kofiya" va "Ash-Shofiya" kabi asarlari nafaqat o'z zamonida, balki keyingi avlodlar uchun ham asosiy manbalar sifatida xizmat qilgan. Ibn Hojibning o'ziga xos uslubi va ilmiy tahlillari tilshunoslik va islom huquqi ilm-faniga chuqur ta'sir ko'rsatgan. Uning asarlari ko'plab sharhlarga mavzu bo'lgan va qariyb har bir islomiy madrasada o'qitilgan. Shogirdlariga ta'lim berishi orqali u ilmiy an'analarning davom etishini ta'minlagan va ko'plab olimlarning yetishishiga yordam bergan. Ibn Hojibning ilmiy ta'siri faqat musulmon olamida emas, balki xalqaro miqyosda ham tan olingan, uning asarlari G'arb tilshunoslari tomonidan o'rganilib, tarjima qilingan. Xulosa qilib aytganda, Ibn Hojibning ilmiy merosi bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan va u arab tili va fiqhshunoslik sohalarida ulkan hissa qo'shgan olim sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Anorboev, A. Ibn Hojib va uning ilmiy merosi. – Toshkent: O'zbekiston davlat sharqshunoslik universiteti, 2020. P. 45-50.
- Iskandarov, F. Arab tilining grammatika asoslari. – Toshkent: O'zbekiston davlat sharqshunoslik universiteti, 2018. P. 78-81.
- Abdulaziz, M. Arab tilining morfologiyasi va sintaksisi. – Jidda: Al-Furqan nashriyoti, 2021. P. 115-120.
- Ahmadov, S. O'rta asrlar arab tilshunosligi. – Toshkent: O'zbekiston davlat sharqshunoslik universiteti, 2022. P. 39-45.
- Smith, J. The Influence of Ibn Hojib on Arabic Grammar. – London: Cambridge University Press, 2017. P. 88-92.
- Al-Zamakhshari, M. Asar al-nahv. – Baghdad: Dar al-Ilm, 2015. P. 24-28.
- Riza, A. Arabic Linguistics: A Historical Perspective. – Cairo: Al-Azhar University Press, 2020. P. 150-155.